

George Frederick Nott.

Ex Libris Roberti Freeman. M.D.

HIERONYMI
FRACASTORII
SYPHILIS.

HIERONYMI FRACASTORII *SYPHILIS.*

SIVE

MORBUS GALLICUS.

LONDINI:
Apud JONAM BOWYER ad Insigne Rosæ in Cœmeterio
Divi Pauli. MDCCXX.

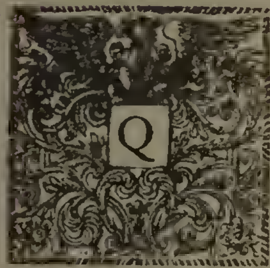

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

Clariſſimo Doctiſſimoque Viro

RICHARDO MEAD

MEDICINÆ DOCTORI.

UUM Tu, pro eo quo es in me & mea ſtudia propenſo animo, hoc aureum Poema mihi commendaſſes; ita me ceperunt hujus Veneres & Gratiæ, ut nunquam ſatis mihi lectum videretur.

tur. At vero conquerenti editiones pleraſque recentiores erroribus ſcatere, ultro ex inſtructiſſima tua Bibliotheca rarum editionis ab ipſo authore *Veronæ* anno 1530. evulgatæ Exemplar obtuliſti; quod non citius ſumpſi in manus, quam de recudendo cogitavi; id ratus cum tibi tum publico acceptum fore: Et religio mihi fuit prototypam editionem ea fide exprimere, ut ne latum unguem ab illa recederem; præterquam in tribus verſibus, ubi Author, mira hallucinatione, una bis in voce, contra ſyllabarum quantitatem peccat, nimirum duas priores vocis *reſina* corripiendo, cum utraque producatur. Has itaque, tuo fretus Judicio, levi mutatione emendavi, cum in authoris editione & in aliis pariter ſequentibus hoc modo illi ſe haberent, *viz.*

L. 2.

L. 2. ℣. 199. Marcori *reſinoſa* ſolent obſiſtere putri.

℣. 428. Et laricis *reſina* aeriæ: ſunt qui unguen equinum

L. 3. ℣. 41. Robora, quæ *reſinam* ſudant incenſa tenacem:

Nec dubito, quin gratiam, ſi poſſint talia curare, habituri ſint ipſius manes. Vale: & me, quod facis, ama

Tui Obſervantiſſimum

CAROLUM PETERS.

ERRATA.

Lib. 1. ỷ. 104. lege *visam*. Lib. 2. ỷ, 195. lege *relicta*. ỷ. 340. lege *omina*. ỷ. 375. lege *quam maxima*. Lib. 3. ỷ. 187. lege *nostro*. ỷ. 267. lege *stirpe*.

HIERONYMI FRACASTORII

SYPHILIS,

SIVE

MORBUS GALLICUS,

AD

PETRUM BEMBUM.

LIBER PRIMUS.

QUI caſus rerum varii, quæ ſemina morbum
Inſuetum, nec longa ulli per ſecula viſum
Attulerint: noſtra qui tempeſtate per omnem
Europam, partimque Aſiæ, Libyæque per urbes
Sæviit: in Latium vero per triſtia bella

Gallorum irrupit, nomenque a gente recepit:
Necnon & quæ cura, & opis quid comperit ufus,
Magnaque in anguftis hominum folertia rebus,
Et monftrata Deum auxilia, & data munera cœli,
Hinc canere, & longe fecretas quærere caufas
Aëra per liquidum, & vafti per fydera Olympi
Incipiam: dulci quando novitatis amore
Correptum, placidi naturæ fuavibus horti
Floribus invitant, & amantes mira Camœnæ.
  BEMBE decus clarum Aufoniæ, fi forte vacare
Confultis Leo te à magnis paulifper, & alta
Rerum mole finit, totum qua fuftinet orbem:
Et juvat ad dulces paulum fecedere Mufas:
Ne noftros contemne orfus, medicumque laborem, 19
Quicquid id eft; Deus hæc quondam dignatus Apollo eft:
Et parvis quoque rebus ineft fua fæpe voluptas:
Scilicet hac tenui rerum fub imagine multum
Naturæ, fatiq; fubeft, & grandis origo.
  Tu mihi, quæ rerum caufas, quæ fydera nofcis,
Et cœli effectus varios, atque aëris oras,

Uranie,

Uranie, (ſic dum puro ſpatiaris olympo,
Metiriſque vagi lucentes ætheris ignes,
Concentu tibi divino cita ſydera plaudant)
Ipſa ades, & mecum placidas Dea lude per umbras,
Dum tenues auræ, dum myrtea ſylva canenti
Aſpirat, reſonatque cavis Benacus ab antris.
Dic Dea, quæ cauſæ nobis poſt ſecula tanta
Inſolitam peperere luem? num tempore ab illo
Vecta mari occiduo noſtrum pervenit in orbem,
Ex quo lecta manus ſolvens de littore Ibero
Auſa fretum tentare, vagiq; incognita ponti eſt
Aequora, & orbe alio poſitas perquirere terras?
Illic nanque ferunt æterna labe per omnes,
Id morbi regnare urbes, paſſimque vagari
Perpetuo cœli vitio, atque ignoſcere paucis.
Commercî ne igitur cauſa acceſſiſſe putandum eſt
Delatam contagem ad nos, quæ parva ſub ipſis
Principiis, mox & vires & pabula ſenſim
Suſcipiens, ſeſe in terras diffuderit omnes?
Ut ſæpe in ſtipulas cecidit quum forte favilla

De face, neglectam paſtor quam liquit in arvo,
Illa quidem tenuis primum, ſimiliſque moranti
Incedit: mox, ut paulatim increvit eundo,
Tollitur, & victrix meſſem populatur & agros,
Vicinumque nemus, flammaſque ſub æthera jactat:
Dat ſonitum longe crepitans Jovis avia ſylva,
Et cœlum late circum, campique relucent.
At vero, ſi rite fidem obſervata merentur,
Non ita cenſendum: nec certe credere par eſt
Eſſe peregrinam nobis, tranſque æquora vectam
Contagem: quoniam in primis oſtendere multos
Poſſumus, attactu qui nullius, hanc tamen ipſam
Sponte ſua ſenſere luem, primique tulere.
Præterea & tantum terrarum tempore parvo
Contages non una ſimul potuiſſet obire.
Aſpice per Latii populos, quique herbida Sagræ
Paſcua, & Auſonios ſaltus, & Japygis oræ
Arva colunt: ſpecta, Tiberis qua labitur, & qua
Eridanus centum fluviis comitatus in æquor,
Centum urbes rigat, & placidis interfluit undis:

Uno

Uno nonne vides ut tempore peſtis in omnes
Sæviit? ut ſortem pariter tranſegimus unam?
Quinetiam externos eadem per tempora primum
Excepiſſe ferunt: nec eam cognovit Ibera
Gens prius, ignotum quæ ſcindere puppibus æquor
Auſa fuit, quam quos diſterminat alta Pyrene,
Atque freta, atque Alpes cingunt, Rhenuſque bicornis:
Quam reliqui, quos lata tenet gelida ora ſub Arcto.
Tempore non alio Pœni ſenſiſtis, & omnes
Qui lætam Ægyptum metitis, fœcundaque Nilo
Arva, & palmiferæ ſylvas tondetis Idumes.
Quæ quum ſic habeant ſeſe, nempe altius iſti
Principium labi, rerumque latentior ordo,
(Ni fallor) graviorque ſubeſt, & major origo.
 Principio quæque in terris, quæque æthere in alto
Atque mari in magno Natura educit in auras,
Cuncta quidem nec ſorte una, nec legibus iiſdem
Proveniunt, ſed enim, quorum primordia conſtant
E paucis, crebro ac paſſim pars magna creantur:
Rarius aſt alia apparent, & non niſi certis

Temporibusve, locisve, quibus violentior ortus,
Et longe sita principia: ac nonnulla prius, quam
Erumpant tenebris & opaco carcere noctis,
Mille trahunt annos, spatiosaque secula poscunt.
Tanta vi coëunt genitalia semina in unum.
Ergo & morborum quoniam non omnibus una
Nascendi est ratio, facilis pars maxima visu est,
Et faciles ortus habet, & primordia præsto.
Rarius emergunt alii, & post tempore longo
Difficiles causas, & inextricabile fatum,
Et sero potuere altas superare tenebras.
Sic Elephas sacer Ausoniis incognitus oris,
Sic Lichen latuere diu, quibus accola Nili
Gens tantum, regioque omnis vicina laborat.
  De genere hoc est dira lues, quæ nuper in auras
Exiit, & tandem sese caligine ab atra
Exemit, durosque ortus, & vincula rupit.
Quam tamen (æternum quoniam dilabitur ævum)
Non semel in terris visum, sed sæpe fuisse
Ducendum est; quamquam nobis nec nomine nota

Hactenus

Hactenus illa fuit; quoniam longæva vetustas
Cuncta situ involvens, & res & nomina delet:
Nec monumenta patrum seri videre nepotes.
Oceano tamen in magno sub sole cadente,
Qua misera inventum nuper gens incolit orbem,
Passim oritur, nullisque locis non cognita vulgo est,
Usque adeo rerum causæ, atque exordia prima
Et cœlo variare, & longo tempore possunt.
Quodque illic fert sponte aër, & idonea tellus,
Huc tandem annorum nobis longa attulit ætas.
Cujus forte suo si cunctas ordine causas
Nôsse cupis, magni primum circunspice mundi
Quantum hoc infecit vitium, quot adiverit urbes:
Quumque animadvertas tam vastæ semina labis
Esse nec in terræ gremio, nec in æquore posse,
Haud dubie tecum statuas reputesque necesse est,
Principium, sedemque mali consistere in ipso
Aëre, qui terras circum diffunditur omnes,
Qui nobis sese insinuat per corpora ubique,
Suetus & has generi viventum immittere pestes:

Aër quippe pater rerum eſt, & originis author.
Idem ſæpe graves morbos mortalibus affert,
Multimode natus tabeſcere corpore molli,
Et facile affectus capere, atque inferre receptos.
Nunc vero, quonam ille modo contagia traxit,
Accipe: quid mutare queant labentia ſec'la.
In primis tum Sol rutilus, tum ſydera cuncta
Tellurem, liquidaſque auras, atque æquora ponti
Immutant, agitantque: utque ipſo ſydera cœlo
Mutavere vicem, & ſedes liquere priores,
Sic elementa modis variis ſe grandia vertunt.
Aſpice, ut, hybernus rapidos ubi flexit in Auſtrum
Phœbus equos, noſtrumque videt depreſſior orbem,
Bruma riget, duratque gelu; ſpargitque pruina
Tellurem, & gelida glacie vaga flumina ſiſtit.
Idem, ubi nos Cancro propior ſpectavit ab alto,
Urit agros, arent nemora, & ſitientia prata,
Siccaque pulvereis æſtas ſqualleſcit in arvis.
Nec dubium, quin & noctis nitor, aurea Luna,
Cui maria alta, omnis cui rerum obtemperat humor:

Quin

Quin & Saturni grave ſydus, & æquior orbi
Stella Jovis, quin pulchra Venuſque & Martius ignis,
Ac reliqua aſtra etiam mutent elementa, trahantque
Perpetuum, & late magnos dent undique motus:
Præcipue ſedem ſi quando plurima in unam
Convenere, ſuo vel multum devia curſu
Longe alias tenuere vias, hæc ſcilicet annis
Pluribus, & rapidi poſt multa volumina cœli
Eveniunt, Diis fata modis volventibus iſtis.
Ut vero eveniſſe datum eſt, numerumque dieſque
Exegere ſuos, præfixaque tempora fatis,
Proh! quanta aërios tractus, ſalſa æquora quanta,
Telluremque manent; alibi quippe omnia late
Cogentur ſpatia in nubes, cœlum imbribus omne
Solvetur, ſummiſque voluti montibus amnes
Præcipites ſecum ſylvas, ſecum aſpera ſaxa,
Secum armenta trahent: medius pater impete magno
Aut Padus, aut Ganges ſuper & nemora alta, domoſque
Turbidus, æquabit pelago freta lata ſonante:
Æſtates alibi magnæ condentur, & ipſæ

Flumina ſpeluncis flebunt arentia Nymphæ:
Aut venti cuncta invertent, aut obice clauſi
Excutient tellurem imam, & cum turribus urbes:
Forſitan & tempus veniet, poſcentibus olim
Natura, fatiſque Deum, quum non modo tellus
Nunc culta, aut obducta mari, aut deſerta jacebit,
Verum etiam Sol ipſe novum (quis credere poſſit?)
Curret iter, ſua nec per tempora diffluet annus;
Aſt inſueti æſtus, inſuetaque frigora mundo
Inſurgent; & certa dies animalia terris
Monſtrabit nova; naſcentur pecudeſque feræque
Sponte ſua; primaque animas ab origine ſument:
Forſitan & majora audens producere tellus
Cœumque, Enceladumque feret, magnumque Typhœa,
Auſuros patrio ſuperos detrudere cœlo,
Convulſumque Oſſan nemoroſo imponere Olympo.
Quæ cum perſpicias, nihil eſt, cur tempore certo
Admirere novis magnum marceſcere morbis
Aëra, contageſque novas viventibus ægris
Sydere ſub certo fieri, & per ſecula longa.

Bis

Bis centum fluxere anni, quum flammea Marte
Lumina Saturno triſti immiſcente, per omnes
Auroræ populos, per quæ rigat æquora Ganges,
Inſolita exarſit febris, quæ pectore anhelo
Sanguineum ſputum exagitans (miſerabile viſu)
Quarta luce frequens fato perdebat acerbo:
Illa eadem Aſſyriæ gentes, & Perſidos, & quæ
Euphratem, Tigrimque bibunt, poſt tempore parvo
Corripuit, diteſque Arabas, mollemque Canopum:
Inde Phrygas, inde & miſerum trans æquora vecta
Infecit Latium, atque Europa ſæviit omni.

Ergo age jam mecum, ſemper ſeſe æthera circum
Volventem, ſuperûmque domos, ardentiaque aſtra
Contemplare, animumque agitans per cuncta, require,
Quis ſtatus illorum fuerit, quæ ſigna dedere
Sydera, quid noſtris cœlum portenderit annis.
Hinc etenim tibi forte novæ contagis origo
Omnis, & eventus tanti via prima pateſcet.
Aſpice, candentes magni qua Cancer Olympi
Excubat ante fores, & brachia pandit aperta;

Hinc diræ facies, hinc ſe diverſa malorum
Oſtendent portenta; una hac ſub parte videbis
Magna coiſſe ſimul radiis ardentibus aſtra,
Et conjuratas ſparſiſſe per aëra flammas:
Flammas, quas longe tumulo Sirenis ab alto
Proſpiciens ſenior vates, quem dia per omnes
Cœlicolûmque domos duxit, docuitque futura
Uranie: miſeras, inquit, defendite terras
O ſuperi, inſolitam video per inania ferri
Illuviem, & magnos cœli tabeſcere tractus.
Bella etiam Europæ miſeræ, bella impia, & agros
Auſoniæ paſſim currentes ſanguine cerno.
Dixit, & illa etiam ſcriptis ventura notavit.
  Mos ſuperûm eſt, ubi ſec'la vagus ſol certa peregit,
Ab Jove decerni fata, & cuncta ordine pandi,
Quæcunque eventura manent terraſque, polumque;
Quod tempus quum jam noſtris venientibus annis
Inſtaret, rerum ſummus ſator, & ſuperûm rex
Juppiter, acciri ſocios in rebus agendis
Saturnum, Martemque jubet; bipatentia Cancer

Limina portarum reſerat, Diiſque atria pandit:
Conveniunt, quibus eſt fatorum cura gerenda.
Impiger ante alios flammis ferroque coruſcans
Bellipotens Mavors, animis cui prælia & arma,
Vindictæque manent, & ovantes ſanguine cædes.
Poſt placidus curru invectus rex Juppiter aureo
Inſequitur (ni fata obſtent) pater omnibus æquus.
Poſtremus, longaque via tardatus & annis,
Falcifer accedit ſenior, qui haud immemor iræ
In natum veteris, nato & parere recuſans,
Sæpe etiam ceſſit retro, & veſtigia torſit,
Multa minans, multumque animo indignatus iniquo.
Juppiter at ſolio ex alto, quo ſe ſolet uno
Tollere, percenſet fata, & ventura reſolvit,
Multum infelicis miſerans incommoda terræ,
Bellaque, fortunaſque virûm, caſuraque rerum
Imperia, & prædas, adapertaque limina morti:
In primis ignota novi contagia morbi:
Morbi, qui humanæ nulla manſueſcat opis vi.
Aſſenſere Dei reliqui: concuſſus Olympus

Intremuit,

Intremuit, tactuſque novis defluxibus æther.
Paulatim aërii tractus, & inania lata
Accepere luem, vacuaſque inſuetus in auras
Marcor iit, cœlumque tulit contagia in omne.
Sive quod ardenti tot concurrentibus aſtris
Cum Sole, e pelago multos terraque vapores
Traxerit ignea vis, qui miſti tenuibus auris
Correptique novo vitio, contagia viſu
Perrara attulerint; aliud ſive æthere ab alto
Demiſſum, late aërias corruperit oras.
  Quanquam animi haud fallor, quid agat, quove ordine cœlum,
Dicere, & in cunctis certas perquirere cauſas
Difficile eſſe; adeo interdum per tempora longa
Effectus trahit, interdum (quod fallere poſſit)
Miſcentur fors, & varii per ſingula caſus.
  Nunc age, non id te lateat, ſuper omnia miram
Naturam, & longe variam contagibus eſſe.
Solis nam ſæpe arboribus fit noxius aër,
Et tenerum germen, florumque infecit honorem:
Interdum ſegetem, & ſata læta, annique labores

Corripuit,

Corripuit, ſcabraque uſſit rubigine culmos,
Et vitiata parens produxit ſemina tellus.
Interdum pœnas animalia ſola dedere,
Aut multa, aut certa ex ipſis. Memini ipſe malignam
Luxuriem vidiſſe anni, multoque madentem
Autumnum perflatum Auſtro, quo protinus omne
Caprigenum genus e cunctis animantibus unum
Corruit: a ſtabulis lætas ad pabula paſtor
Ducebat; tum forte alta ſecurus in umbra
Dum caneret, tenuique gregem mulceret avena,
Ecce aliquam tuſſis ſubito irrequieta tenebat,
Nec longe mora mortis erat: nanque acta repente,
Circum præcipiti lapſu, removenſque ſupremam
Ore animam, ſocias inter moribunda cadebat.
Vere autem (dictu mirum) atque æſtate ſequenti
Infirmas pecudes, balantumque horrida vulgus
Peſtis febre mala miſerum pene abſtulit omne.
Uſque adeo varia affecti ſunt ſemina cœli,
Et variæ rerum ſpecies, numeruſque viciſſim
Inter mota ſubeſt, interque moventia certus.

Nonne

Nonne vides, quamvis oculi ſint pectore anhelo
Expoſiti molleſque magis, non attamen ipſos
Carpere tabem oculos, ſed ſeſe immergere in imum
Pulmonem? & pomis quanquam ſit mollior uva,
Non tamen iis vitiatur, at ipſa livet ab uva.
Nempe alibi vires, alibi ſua pabula deſunt;
Aſt alibi mora certa, nec ipſa foramina multum
Non faciunt, hinc denſa nimis, nimis inde ſoluta.
Ergo contagum quoniam natura genuſque
Tam varium eſt, & multa modis ſunt ſemina miris,
Contemplator & hanc, cujus cœleſtis origo eſt,
Quæ, ſicut deſueta, ita mira erupit in auras.
Illa quidem non muta maris, turbamque natantum,
Non volucres, non bruta altis errantia ſylvis,
Non armenta boum, pecudeſve, armentave equorum
Infecit, ſed mente vigens ex omnibus unum
Humanum genus, & noſtros eſt paſta ſub artus.
Porro homine e toto, quod in ipſo ſanguine craſſum
Et ſordens lentore foret, fœdiſſima primum
Corripuit, ſeſe paſcens uligine pingui.

Tali

Tali ſe morbus ratione & ſanguis habebant.
Nunc ego te affectus omnes, & ſigna docebo
Contagis miſeræ; atque utinam concedere tantum
Muſa queat, tantumque velit defendere Apollo,
Tempora qui longa evolvit, cui carmina curæ,
Hæc multas monumenta dies ut noſtra ſuperſint;
Forte etenim noſtros olim legiſſe nepotes,
Et ſigna, & faciem peſtis noviſſe juvabit:
Namque iterum, quum fata dabunt, labentibus annis
Tempus erit, cum nocte atra ſopita jacebit
Interitu data; mox iterum poſt ſecula longa
Illa eadem exurget, cœlumque auraſque reviſet,
Atque iterum ventura illam mirabitur ætas.
  In primis mirum illud erat, quod labe recepta,
Sæpe tamen quater ipſa ſuum compleverat orbem
Luna prius, quam ſigna ſatis manifeſta darentur:
Scilicet extemplo non ſeſe prodit aperte,
Ut ſemel eſt excepta intus, ſed tempore certo
Delitet, & ſenſim vires per pabula captat.
Interea tamen inſolito torpore gravati,

Sponteque languentes animis, & munera obibant
Ægrius, & toto ſegnes ſe corpore agebant:
Ille etiam ſuus ex oculis vigor, & ſuus ore
Dejectus color haud læta de fronte cadebat;
Paulatim caries fœdis enata pudendis
Hinc atque hinc invicta locos, aut inguen edebat;
Tum manifeſta magis vitii ſe prodere ſigna:
Nam, ſimulac puræ fugiens lux alma diei
Ceſſerat, & noctis triſtes induxerat umbras,
Innatuſque calor noctu petere intima ſuetus
Liquerat extremum corpus, nec membra fovebat
Obſita mole pigra humorum; tum vellier artus,
Brachiaque, ſcapulæque gravi, ſuræque dolore:
Quippe, ubi per cunctas ierant contagia venas,
Humoreſque ipſos, & nutrimenta futura
Polluerant, Natura malum ſecernere ſueta
Infectam partem pellebat corpore ab omni
Exterius; verum craſſo quia corpore tarda
Hæc erat, & lentore tenax, multa inter eundum
Hærebat membris exanguibus, atque lacertis;

Inde

Inde graves dabat articulis extenta dolores;
Parte tamen leviore, magiſque erumpere nata,
Summa cutis, pulſa, & membrorum extrema petebat:
Protinus informes totum per corpus achores
Rumpebant, faciemque horrendam, & pectora fœde
Turpabant: ſpecies morbi nova: puſtula ſummæ
Glandis ad effigiem, & pituita marcida pingui,
Tempore quæ multo non poſt adaperta dehiſcens,
Mucoſa multum ſanie, taboque fluebat:
Quinetiam erodens alte, & ſe funditus abdens
Corpora paſcebat miſere: nam ſæpius ipſi
Carne ſua exutos artus, ſquallentiaque oſſa
Vidimus, & fœdo roſa ora dehiſcere hiatu,
Ora, atque exiles reddentia guttura voces.
Ut ſæpe aut Ceraſis, aut Phyllidis arbore triſti
Vidiſti pinguem ex udis manare liquorem
Corticibus, mox in lentum dureſcere gummi;
Haud ſecus hac ſub labe ſolet per corpora mucor
Diffluere; hinc demum in turpem concreſcere callum.
Unde aliquis ver ætatis, pulchramque juventam

Suſpirans, & membra oculis deformia torvis
Proſpiciens, fœdoſque artus, turgentiaque ora,
Sæpe Deos, ſæpe aſtra miſer crudelia dixit.
Interea dulces ſomnos, noctiſque ſoporem
Omnia per terras animalia feſſa trahebant;
Illis nulla quies aderat, ſopor omnes in auras
Fugerat; iis oriens ingrata Aurora rubebat;
Iis inimica dies, inimicaque noctis imago.
Nulla Ceres illos, Bacchi non ulla juvabant
Munera; non dulces epulæ, non copia rerum,
Non urbis, non ruris opes, non ulla voluptas;
Quamvis ſæpe amnes nitidos, jucundaque Tempe,
Et placidas ſummis quæſiſſent montibus auras.
Diis etiam ſparſæque preces, incenſaque templis
Thura, & divitibus decorata altaria donis;
Dii nullas audire preces, doniſve moveri.
  Ipſe ego Cœnomanum memini, qua pinguia dives
Paſcua Sebina præterfluit Ollius unda,
Vidiſſe inſignem JUVENEM, quo clarior alter
Non fuit, Auſonia nec fortunatior omni;

Vix pubeſcentis florebat vere juventæ,
Divitiis, proaviſque potens, & corpore pulchro;
Cui ſtudia aut pernicis equi compeſcere curſum,
Aut galeam induere, & pictis ſplendeſcere in armis,
Aut juvenile gravi corpus durare palæſtra,
Venatuque feras agere, & prævertere cervos;
Illum omnes Ollique Deæ, Eridanique puellæ
Optarunt, nemorumque Deæ, ruriſque puellæ;
Omnes optatos ſuſpiravere hymenæos:
Forſan & ultores ſuperos neglecta vocavit
Non nequicquam aliqua, & votis pia numina movit;
Nam nimium fidentem animis, nec tanta timentem
Invaſit miſerum labes, qua ſævior uſquam
Nulla fuit, nulla unquam aliis ſpectabitur annis.
Paulatim ver id nitidum, flos ille juventæ
Diſperiit, vis illa animi; tum ſquallida tabes
Artus (horrendum) miſeros obduxit, & alte
Grandia turgebant fœdis abſceſſibus oſſa:
Ulcera (Proh Divûm pietatem) informia pulchros
Paſcebant oculos, & diæ lucis amorem,

Paſce-

Paſcebantque acri corroſas vulnere nares.
Illum Alpes vicinæ, illum vaga flumina flerunt;
Illum omnes Ollique Deæ, Eridanique puellæ
Fleverunt, nemorumque Deæ, ruriſque puellæ;
Sebinuſque alto gemitum Lacus edidit amne.
  Ergo hanc per miſeras terras Saturnus agebat
Peſtem atrox, nec ſæva minus crudelis & ipſe
Miſcebat Mavors, conjunctaque fata ferebat:
Quippe lue hac naſcente putem ſimul omnia diras
Eumenidas ceciniſſe fera & crudelia nobis;
Tartareos etiam Barathro (dira omina) ab imo
Exciviſſe lacus, Stygiaque ab ſede laborem,
Peſtemque, horribilemque famem, bellumque, necemque.
  Dii patrii, quorum Auſonia eſt ſub numine, tuque,
Tu Latii Saturne pater, quid gens tua tantum
Eſt merita? an quicquam ſupereſt dirique graviſque,
Quod ſit inexhauſtum nobis? ecquod genus uſquam
Averſum uſque adeo cœlum tulit? ipſa labores
Parthenope dic prima tuos, dic funera Regum,
Et ſpolia, & prædas, captivaque colla tuorum.

An ſtragem infandam memorem, ſparſumque cruorem
Gallorumque, Italumque pari diſcrimine, quum jam
Sanguineum, & defuncta virûm, defunctaque equorum
Corpora volventem, criſtaſque atque arma trahentem
Eridanus pater acciperet rapido agmine Tarrum?
Te quoque ſpumantem, & noſtrorum cæde tumentem
Abdua, non multo poſt tempore, te pater idem
Eridanus gremio infelix ſuſcepit, & altum
Indoluit tecum, & fluvio ſolatus amico eſt.

Auſonia infelix, en quo diſcordia priſcam
Virtutem, & mundi imperium perduxit avitum:
Angulus anne tui eſt aliquis, qui barbara non ſit
Servitia, & prædas, & triſtia funera paſſus?
Dicite vos, nullos ſoliti ſentire tumultus,
Vitiferi colles, qua flumine pulcher amœno
Erethenus fluit, & plenis lapſurus in æquor
Cornibus, Euganeis properat ſe jungere lymphis.

O patria, o longum felix, longumque quieta
Ante alias, patria o Divûm ſanctiſſima tellus,
Dives opum, fœcunda viris, lætiſſima campis

Uberibus

Uberibus, rapidoque Atheſi, & Benacide lympha,
Ærumnas memorare tuas, ſummamque malorum
Quis queat, & dictis noſtros æquare dolores,
Et turpes ignominias, & barbara juſſa?
Abde caput Benace, tuo & te conde ſub amne,
Victrices nec jam Deus interlabere lauros.
En etiam, ceu nos agerent crudelia nulla,
Nec lacrymæ, planctuſve forent, en dura tot inter,
Spes Latii, ſpes & ſtudiorum, & Palladis illa
Occidit; ereptum Muſarum e dulcibus ulnis
Te miſerum ante diem crudeli funere MARCE
ANTONI, ætatis primo ſub flore cadentem,
Vidimus extrema poſitum Benacide ripa,
Quam media inter ſaxa ſonans Sarca abluit unda:
Te ripæ flevere Atheſis, te voce vocare
Auditæ per noctem umbræ, maneſque Catulli,
Et patrios mulcere nova dulcedine lucos.
Tempeſtate illa Auſoniam Rex Gallus opimam
Vertebat bello, & Ligurem ditione premebat.
Parte alia, Cæſar ferro ſuperabat & igni

Euganeos,

Euganeos, placidumque Silim, Carnumque rebellem;
Et totum luctus Latium, mœrorque tenebat.

Liber Secundus.

NUNC age, quæ vitæ ratio, quæ cura adhibenda
Perniciem adverſus tantam, quid tempore quoque
Conveniat (noſtri quæ pars eſt altera cœpti)
Expediam, & miranda hominum comperta docebo:
Quippe nova quum re attoniti, multa irrita primum
Tentâſſent, tamen anguſtis ſollertia major
In rebus, creſcenſque uſu experientia longo
Evicere; datumque homini protendere longe
Auxilia, & certis peſtem compeſcere vinc'lis,
Victorem & ſeſe claras attollere in auras.
Credo equidem & quædam nobis divinitus eſſe
Inventa, ignaros fatis ducentibus ipſis;
Nam quanquam fera tempeſtas, & iniqua fuerunt
Sydera, non tamen omnino præſentia Divûm
Abfuit a nobis, placidi & clementia cœli.

Si morbum inſolitum, ſi dura & triſtia bella
Vidimus, & ſparſos dominorum cæde Penates,
Oppidaque, incenſaſque urbes, ſubverſaque regna,
Et templa, & raptis temerata altaria ſacris;
Flumina dejectas ſi perrumpentia ripas
Evertere ſata, & mediis nemora eruta in undis,
Et pecora, & domini, correptaque rura natârunt;
Obſeditque inimica ipſas penuria terras;
Hæc eadem tamen, hæc ætas (quod fata negârunt
Antiquis) totum potuit ſulcare carinis
Id pelagi, immenſum quod circuit Amphitrite.
Nec viſum ſatis, extremo ex Atlante repoſtos
Heſperidum penetrare ſinus; Praſſumque ſub Arcto
Inſpectare alia, præruptaque littora Rhapti,
Atque Arabo advehere, & Carmano ex æquore merces,
Auroræ ſed itum in populos Titanidis uſque eſt
Supra Indum, Gangemque ſupra, qua terminus olim
Catygare noti orbis erat: ſuperata Cyambe,
Et dites Ebeno, & felices Macere ſylvæ.
Denique & a noſtro diverſum gentibus orbem,

Diverſum cœlo, & clarum majoribus aſtris,
Remigio audaci attigimus, ducentibus & Diis.
Vidimus & Vatem egregium, cui pulchra canenti
Parthenope, placiduſque cavo Sebethus ab antro
Plauſerunt, umbræque ſacri maneſque Maronis;
Qui magnos ſtellarum orbes cantavit, & hortos
Heſperidum, cœlique omnes variabilis oras.
Te vero ut taceam, atque alios, quos fama futura
Poſt mutos cineres, quos & venientia ſec'la
Antiquis conferre volent, at BEMBE tacendus,
Inter dona Deûm nobis data, non erit unquam
Magnanimus LEO, quo Latium, quo maxima Roma
Attollit caput alta, paterque ex aggere Tibris
Aſſurgit, Romæque fremens gratatur ovanti.
Cujus ab auſpiciis jam nunc mala ſydera mundo
Ceſſere, & læto regnat jam Juppiter orbe,
Puraque pacatum diffundit lumina cœlum.
Unus, qui ærumnas poſt tot, longoſque labores,
Dulcia jam profugas revocavit ad otia Muſas,
Et leges Latio antiquas, rectumque piumque

Reſtituit; qui juſta animo jam concipit arma
Pro re Romana, pro relligione Deorum.
Unde etiam Euphrates, etiam late oſtia Nili,
Et tantum Euxini nomen tremit unda refuſi,
Atque Ægæa ſuos confugit Doris in Iſthmos.
  Ergo, alii dum tanta canent, dumque illius acta
Inclyta component, dum forte accingeris & tu
Condere, & æternis victurum intexere chartis;
Nos, quos fata vocant haud tanta ad munera, luſus
Incœptos, quantum tenuis fert Muſa, ſequamur.
  Principio, quoniam affecti non ſanguinis una
Eſt ratio, tibi ſit morbo ſpes major in illo,
Sanguine qui inſedit puro: verum, quibus atra
Bile tument, ſpiſſoque reſultant ſanguine venæ,
Major in iis labor eſt, peſtiſque tenacius hæret.
Quare operæ pretium eſt validis atque acribus uti
Omnibus hos contra, miſeris nec parcere membris.
Quinetiam meliora ſibi promittere cuncta
Ille poteſt, qui principiis noviſſe ſub ipſis
Serpentem tacite valuit per viſcera labem:

Nanque,

Nanque, ubi paſta diu, vires per pabula longa
Auxerit, & jam ſe vitium firmaverit intra,
Heu! quanto tibi libertas ſperanda labore eſt.
Ergo omnem impendes operam te opponere parvis
Principiis, memorique animo hæc præcepta reconde.
  In primis, ego non omni te aſſueſcere cœlo
Exhorter; fuge perpetuo quod flatur ab Auſtro,
Quod cœno, immundæque grave eſt ſudore paludis.
Protenti potius campi mihi, liber & agri
Tractus, & apricis placeant in collibus auræ,
Et molles Zephyri, pulſuſque Aquilonibus aër;
Hic (jubeo) tibi nulla quies, nulla otia ſunto.
Rumpe moras, agita aſſiduis venatibus apros
Impiger, aſſiduis agita venatibus urſos.
Nec tibi ſit labor aërii curſu ardua montis
Vincenti, rapidum in valles deflectere cervum,
Et longa luſtrare altos indagine ſaltus.
Vidi ego ſæpe malum, qui jam ſudoribus omne
Finîſſet, ſylviſque luem liquiſſet in altis.
Sed nec turpe puta dextram ſummittere aratro,

Et longum trahere incurvo ſub vomere ſulcum;
Neve bidente ſolum, & duras proſcindere glebas,
Et valida aëriam quercum exturbare bipenni,
Atque imis altam eruere ab radicibus ornum.
Quinetiam, exercere domi quo te quoque poſſis,
Parvam mane pilam verſa mihi, veſpere verſa,
Et ſaltu, & dura potes exudare palæſtra.
Vince malum; nec te fallat, quod deſidis otî
Aſſidue deſiderium, lectique ſequetur.
Tu lecto ne crede, gravi ne crede ſopori;
His alitur vitium, & placidæ ſub imagine pacis
Decipit, e dulcique trahit fomenta quiete.
Necnon interea effugito quæ triſtia mentem
Sollicitant; procul eſſe jube curaſque, metumque
Pallentem, ultriceſque iras, omnemque Minervæ
Addictum ſtudiis animum; ſed carmina, ſed te
Delectent juvenumque chori, miſtæque puellæ.
Parce tamen Veneri, molleſque, ante omnia, vita
Concubitus, nihil eſt nocuum magis; odit & ipſa
Pulchra Venus, teneræ contagem odere puellæ.

Quod

Quod ſequitur, victus ratio tibi maxima habenda eſt;
Nec ſit cura tibi, neve obſervantia major;
Principio quoſcunque amnes, quaſcunque paludes,
Quoſque lacus liquidi paſcunt, quoſque æquora piſces,
Omne genus procul amoveo. Sunt, quos tamen uſus
Liberius, quum res cogit, concedere poſſit.
Omnibus his eſt alba caro, non dura tenaxque,
Quos petræ, & fluviorum adverſa mariſque fatigant:
Tales nant pelago Phycides, rutilæque per undas
Auratæ, Gobiique, & amantes ſaxea Percæ.
Talis dulcifluum fluviorum Scarus ad ora
Solus ſaxa inter depaſtas ruminat herbas.
Sed neque, quæ ſtagnis volucres, quæque amnibus altis
Degere ament, liquidiſque cibum perquirere in undis,
Laudârim; tibi pinguis Anas, tibi crudior Anſer
Vitetur, potiuſque vigil Capitolia ſervet:
Viteturque gravi Coturnix tarda ſagina.
Tu teneros Lactes, tu pandæ abdomina Porcæ,
Porcæ heu terga fuge, & lumbis ne veſcere aprinis,
Venatu quamvis toties confeceris Apros.

Quin neque te crudus Cucumis, non Tubera captent,
Neve famem Cinara, Bulbiſve ſalacibus exple.
Non placeat mihi Lactis amor, non uſus Aceti,
Non fumoſa mero ſpumantia pocula Baccho,
Qualia Cyrnæi colles, campique Falerni,
Et Pucinus ager mittunt: aut qualia noſtris
Rhetica dat parvo de collibus uva racemo.
Nempe Sabina magis placeant, dilutaque tellus
Quæ tulit, & multo domuerunt Naiades amne.
At, tibi ſi ex horto victus, menſæque Deorum
Sunt animo, atque olerum ſimplex & inempta voluptas,
Non Mentæ virides, non læta Siſymbria deſunt,
Intybaque, & toto florentes frigore Sonchi,
Et Sia fontanis ſemper gaudentia rivis,
Et Thymbræ ſuaves, & odoriferæ Calaminthæ:
Læta Meliphylla, & riguo Bugloſſus ab horto
Carpantur, pleniſque ferax Erucula palmis,
Atque Olus, atque Rumex, & ſalſi gramina Chrithmi.
Ipſa Lupum dumeta ferent; hinc collige primos
Aſparagos, Albæ Aſparagos hinc collige Vitis,

Quum

Quum nondum explicuit ramos, umbracula nondum
Texuit, & virides juſſit pendere corymbos.
Singula ſed longum eſt, nec percenſere neceſſe;
Jamque aliud vocor ad munus, juvat in nova Muſas
Naturæ nemora Aoniis deducere ab umbris:
Unde mihi ſi non è lauro intexere fronti
Serta volent, tantaque caput cinxiſſe corona,
At ſaltem ob ſervata hominum tot millia, dignum
Cenſuerint querna redimiri tempora fronde.
Vere novo, ſi quem morbus tenet, aut & in ipſo
Autumno, ſi firma ætas, ſi ſanguis abundat,
Regalem, mediamve lacerti incidere venam
Proderit, atque extra fœdatum haurire cruorem.
Præterea, quocunque habeat te tempore peſtis,
Corruptum humorem, & contagem educere turpem
Ne pigeat, facilique luem deponere ab alvo:
Ante tamen ducenda para: Concreta reſolve,
Et craſſa attenua, & lentore tenacia frange.
Ergo Coryciumque Thymum ſit cura, Thymumque
Pamphylium, Thymbræ ſimilis qui durior exit,

Prima tibi coxiſſe, Lupique volubile gramen,
Fœniculumque, Apiumque, & amari germina Capni.
His Polyporum hirtos imitata Filicula cirros
Additur, & lymphis tangi renuens Adiantus:
His ſterile Aſplenum, his pictam Phyllitida junge:
Quorum ubi decoctum permultis ante diebus
Ebiberis, crudumque humorem incoxeris omnem;
Tum Scilla medicare acri, & Colocynthide amara,
Helleboroque gravi, necnon quæ in littore ſurgens,
Qua ludit maris unda, ter evariata colorem,
Ter flores mutata die rem nomine ſignat,
Herba potens radice; ſuum cui Zinziber adde:
Adde etiam anguineum Cucumin, Nabathæaque Thura,
Myrrhamque, Bdelenque, Hammoniacique liquorem,
Et lacrymam Panaceam, & dulci Colchica bulbo.

His actis, ſi forte tibi frigentia corda,
Et molles animi fuerint, nec acerba placebit
In primis tentare, brevique extinguere peſtem,
Sed placidis agere, & per tempora lenibus uti:
Tum ſupereſt tibi cura animum ad fomenta relictæ

Vertere,

Vertere, contagisque ad tenuia semina cæcæ,
Illa quidem consueta modis inserpere miris.
Profuerint igitur, quæque exiccantia, quæque
Resinosa solent Marcori obsistere putri.
Tales sunt Myrrhæ lacrymæ, sunt talia Thura,
Cedrusque, Aspalathusque, immortalisque Cupressus,
Et bene cum Calamo spirans redolente Cyperus.
Ergo nec desint Casiæ, nec desit Amomum,
Macerve, Aggalocumve tibi, nec Cinnama odora.
Est etiam in pratis illud, juxtaque paludes
Scordion, omnigenis quod tantum obstare venenis,
Contagique solet, parvo quærenda labore
Herba tibi: viret ipsa comis imitata Chamædryn,
Flore rubens, referensque Allî cum voce saporem:
Aurora nascente, hujus frondemque comantem
Radicesque coque, atque haustu te prolue largo.
Sed neque carminibus neglecta silebere nostris
Hesperidum decus, & Medarum gloria Citre
Sylvarum: Si forte sacris cantata Poëtis,
Parte quoque hac medicam non dedignabere Musam:

Sic tibi ſit ſemper viridis coma, ſemper opaca,
Semper flore novo redolens: Sis ſemper onuſta
Per viridem pomis ſylvam pendentibus aureis.
Ergo, ubi nitendum eſt cæcis te opponere morbi
Seminibus, vi mira arbor Cythereïa præſtat.
Quippe illam Cytherea, ſuum dum plorat Adonim,
Munere donavit multo, & virtutibus auxit.
  Quorundam inventum eſt, vitrei intra concava vaſis,
Cui collum oblongum eſt, venter turgeſcit in orbem,
Aut Hederæ folia, aut Ida mittente maniplos
Dictamni, Illyricamve Irim, Thamnive nigrantem
Radicem, aut Inulas coquere: In ſublime ſolutus
Effertur vapor, & tenuis vacua omnia complet:
Aſt, ubi frigenti occurſavit ab aëre vitro,
Cogitur, & rorem liquidus denſatur in udum,
Decurritque vagis per aperta canalia rivis.
Deſtillantis aquæ cyathum ſub lumina prima
Luciferi potare jubent, ſtratiſque parare
Sudorem: Nec certe ab re: Vis utilis olli eſt
Relliquias morbi tenues diſpergere in auras.

Interea,

Interea, ſi membra dolor convulſa malignus
Torqueat, Oeſypo propera lenire dolorem,
Maſtichinoque oleo: Lentum quibus Anſeris Unguen,
Emulſumque potes Lini de ſemine mucum,
Narciſſumque, Inulamque, liquentiaque addere Mella,
Coryciumque Crocum & vilem componere Amurcam.
At, fauces atque ora malus ſi eroſerit Herpes,
Tange Nitro, & viridi medicata Ærugine lympha
Semina inure mala, & ſerpentem interfice peſtem.
Verum ipſos ope non alia conſumere Achores,
Urentum quam vi, poteris, quibus addere debes
Pingue aliquid quod ſecum intus ſiccantia portet.
Hæc eadem, & miſeros artus ſi qua ulcera paſcunt,
Tollere, concretoſque valebunt ſolvere callos.
Si vero aut hæc nequicquam tentâſſe videbis,
Aut vires animique valent ad fortia quæque,
Nec differre cupis, quin te committere acerbis
Feſtines, diramque brevi conſumere Peſtem,
Hinc alia inventa expediam, quæ triſtia quanto
Sunt magis, hoc tanto citius finire labores,

Ærumnaſque mali poterunt: Quippe effera labes
Inter prima tenax, & multo ſomite vivax,
Nedum ſe haud vinci placidis & mitibus, at nec
Tractari ſinit, & manſueſcere dura repugnat.
Sunt igitur Styracem in primis qui, Cinnabarimque
Et Minium, & Stymmi agglomerant, & Thura minuta,
Quorum ſuffitu pertingunt corpus acerbo,
Abſumuntque luem miſeram, & contagia dira:
At vero & partim durum eſt medicamen & acre,
Partim etiam fallax, quo faucibus angit in ipſis
Spiritus, eluctanſque animam vix continet ægram.
Quocirca totum ad corpus nemo audeat uti
Judice me: certis fortaſſe erit utile membris,
Quæ Papulæ informes, Chironiaque ulcera paſcunt.

Argento melius perſolvunt omnia vivo
Pars major: Miranda etenim vis inſita in illo eſt:
Sive quod id natum eſt ſubito frigusque caloremque
Excipere, unde in ſe noſtrum cito contrahit ignem,
Quodque eſt condenſum, humores diſſolvit, agitque
Fortius, ut candens ferrum flamma acrius urit:

Sive acres, unde id conſtat compagine mira,
Particulæ nexuque ſuo vincliſque ſolutæ
Introrſum, ut potuere ſeorſum in corpora ferri,
Colliquant concreta, & ſemina peſtis inurunt,
Sive aliam vim fata illi, & natura dedere;
Cujus & inventum medicamen munere Divûm
Digreſſus referam. Quis enim admiranda Deorum
Munera prætereat? Syriæ nam forte ſub altis
Vallibus, umbroſi nemora inter glauca Salicti,
Callirhoë qua fonte ſonans decurrit amœno,
Fama eſt cultorem Diis ſacri agreſtibus horti,
Cultorem nemorum, ſectatoremque ferarum,
Ilcea, labe gravem tanta, dum molle cyperum,
Et Caſiam, & ſylvam late fragrantis amomi
Irrigat, hæc orâſſe Deos, & talia fatum.

Dii, quos ipſe diu colui, tuque optima triſtes
Callirhoë, quæ ſancta ſoles depellere morbos,
Cui nuper ramoſa ferens ego cornua cervi
Aëria victor fixi capita horrida quercu:
Dii mihi crudelem miſero ſi tollere peſtem

Hanc dabitis, quæ me affictat noctesque dieſque,
Ipſe ego purpureas, ipſe albas veris & horti
Primitias, vobis Violas, ego Lilia vobis
Alba legam, primaſque Roſas, primoſque Hyacynthos,
Veſtraque odoratis onerabo altaria ſertis.
Gramen erat juxta viridans, Sic fatus, ut æſtu
Feſſus erat, viridi deſedit graminis herba.
Hic Dea, vicino quæ ſeſe fonte lavabat,
Callirhoë liquido ex antro per lubrica muſco
Saxa fluens, juveni dulci blandita ſuſurro,
Lethæum immiſit ſomnum, ſparſitque ſopore
Graminea in ripa, & Salicum nemus inter opacum;
Atque illi viſa eſt ſacro ſe flumine tollens
In ſomnis coram eſſe, pia & ſic voce locuta.
Ilceu, in extremo Diis tandem audite labore,
Cura mei, tibi nulla ſalus, quacunque videt Sol,
Speranda eſt terram magnam ſuper: hoc tibi pœnæ
Dat Trivia, & precibus Triviæ exoratus Apollo,
Ob ſacrum jaculo percuſſum ad flumina cervum,
Et noſtris affixa tibi capita horrida truncis:

Nam

Nam poſtquam illa feram exanimem per gramina vidit
Abſciſſo capite, & ſacro ſparſa arva cruore,
Omnibus ingemuit ſylvis, dirumque precata eſt
Authori. Oranti Latous tanta ſorori
Affuit, & peſtem miſero immiſere nefandam,
Durus uterque tibi: quin & quacunque videt Sol,
Interdixit opem: quare tellure ſub ima,
Si qua ſalus ſupereſt, cæca ſub nocte petenda eſt.
Eſt ſpecus arboribus tectum, atque horrore verendum,
Vicina ſub rupe, Jovis qua plurima ſylva
Accubat, & raucum reddit coma Cedria murmur.
Huc, ubi ſe primis Aurora emittet ab undis,
Ire para, & nigrantem ipſis in faucibus Agnam
Mactato ſupplex, atque Ops tibi maxima, dic, hanc,
Dic, ferio: nigram tum Noctem, umbraſque ſilentes,
Umbrarumque Deos, ignotaque numina Nymphas
Et Thya venerare, atræ & nidore Cupreſſi.
Hic tibi narranti cauſam, auxiliumque vocanti
Haud aberit Dea, quæ cæcæ in penetralia terræ
Deducat te ſancta, & opem tibi ſedula præſtet:

Surge age, nec vani ſpeciem tibi concipe ſomni :
Illa ego ſum, quæ culta vago per pinguia fonte
Dilabor, Dea vicinis tibi cognita ab undis :
Sic ait, & ſe cæruleo cita condidit amne.
  Ille autem, ut placidus ceſſit ſopor, omnia lætus
Accipit, & Nympham precibus veneratur amicam.
O! ſequor, O! quocunque vocas, pulcherrima fontis
Vicini Dea Callirhoë. Tum, poſtera primum
Exurgens Aurora, ſuos ubi protulit ortus,
Monſtratum Jovis in ſylva ſub rupibus altis
Antrum ingens petit, & nigrantem tergora primo
Veſtibulo ſiſtit pecudem, magnæque trementem
Mactat Opi : tibique, inquit, ego hanc Ops maxima macto;
Tum Noctem, Noctiſque Deas, ignota precatur
Numina : jamque ſimul Thyan, atramque Cupreſſum
Urebat, quum vox terræ revoluta cavernis
Longe audita ſacras Nympharum perculit aures :
Nympharum, quibus æra ſolo ſunt condita curæ.
Extemplo commotæ omnes, ac cœpta reponunt,
Sulphureos forte ut latices, & flumina vivi

Argenti

Argenti, mox, unde nitens concreſceret aurum,
Tractabant, gelidoque prementes fonte coquebant:
Centum ignis ſpiſſi radios, centum ætheris uſti,
Bis centum concretorum terræque mariſque
Miſcuerant, noſtros fugientia ſemina viſus.
At Lipare, Lipare, argenti cui ſemina & auri
Cura data, & ſacrum flammis adolere bitumen,
Continuo obſcuræ latebroſa per avia terræ
Ilcea adit, firmanſque animum ſic incipit ipſa.
Ilceu (namque tuum nec nomen, nec mihi labes
Ignota eſt, nec, quid venias) jam corde timorem
Exue, nequicquam non te huc cariſſima mittit
Callirhoë: tibi parta ſalus tellure ſub ima eſt:
Tolle animos, & me per opaca ſilentia terræ
Inſequere: ipſa adero, & præſenti numine ducam:
Sic ait, & ſe antro gradiens præmittit opaco.
Ille ſubit, magnos terræ miratus hiatus,
Squallenteſque ſitu æterno, & ſine lumine vaſtas
Speluncas, terramque meantia flumina ſubter.
Tum Lipare: hoc quodcunque patet, quæ maxima terra [eſt,

Hunc totum ſine luce globum, loca ſubdita nocti
Dii habitant: imas retinet Proſerpina ſedes,
Flumina ſupremas, quæ ſacris concita ab antris
In mare per latas abeunt reſonantia terras.
In medio dites Nymphæ, genera unde metalli,
Ærisque, argentique, aurique nitentis origo:
Quarum ego nunc ad te miſerans ipſa una ſororum
Advenio, illa ego, quæ venas per montis hiantes,
Callirhoë haud ignota tuæ, fumantia mitto
Sulfura: ſic ibant terra & caligine tecti:
Jamque exaudiri crepitantes ſulfure flammæ,
Concluſique ignes, ſtridentiaque æra caminis.
Hæc regio eſt late, variis ubi fœta metallis,
Virgo ait, eſt tellus: quorum vos tanta cupido
Exercet, ſuperas cœli qui cernitis auras.
Hæc loca mille Deæ cæcis habitamus in antris,
Nocte Deæ & Tellure ſatæ, quîs munera mille,
Mille artes; ſtudium eſt aliis deducere rivos,
Scintillas aliis rimari, & ſparſa per omnem
Semina tellurem flammarum, igniſque coruſci:

Materiam

Materiam miſcent aliæ, maſſamque coërcent
Obicibus, multa & gelidarum inſpergine aquarum:
Non procul eruptis fumantia tecta caminis
Ætnæi Cyclopes habent, verſantque coquuntque
Vulcano ſtridente, atque æra ſonantia cudunt:
Læva hæc abſtruſum per iter via ducit ad illos:
Dextera ſed ſacri fluvii te ſiſtet ad undam,
Argento fluitantem undam, vivoque metallo,
Unde ſalus ſperanda. Et jam aurea tecta ſubibant,
Roranteſque domos ſpodiis, fuligineque atra
Speluncas varie obductas, & ſulfure glauco:
Jamque lacus late undantes, liquidoque fluentes
Argento juxta aſtabant, ripaſque tenebant.
Hic tibi tantorum requies inventa laborum,
Subſequitur Lipare, poſtquam ter flumine vivo
Perfuſus, ſacra vitium omne reliqueris unda.
Sic fatur, ſimul argenti ter fonte ſalubri
Perfundit, ter virgineis dat flumina palmis
Membra ſuper, juvenem toto ter corpore luſtrat
Mirantem exuvias turpes, & labe maligna

Exutos

Exutos artus, peſtemque ſub amne relictam.
  Ergo age, quum primum cœli te purior aër
Accipiet, nitidamque diem, Solemque videbis,
Sacra para, & caſtam ſupplex venerare Dianam,
Indigenaſque Deos, & numina fontis amici.
  Sic virgo, & juvenem tanto pro munere grates
Solventem, e nocte ætherias educit in oras,
Dimittitque alacrem, atque optata in lumina reddit.
  Accepit nova fama fidem, populoſque per omnes
Prodiit haud fallax medicamen: cœptaque primum
Miſceri argento fluitanti Axungia Porcæ:
Mox etiam Oriciæ ſimul adjuncta eſt Terebinthi,
Et Laricis reſina tenax: Sunt, qui unguen equinum
Urſinumve adhibent, Bdelæ, Cedrique liquorem.
Nonnulli & Myrrhæ guttas, & maſcula Thura
Adjiciunt, Miniumque rubens, & Sulfura viva.
Haud vero mihi diſpliceat, componere ſi quem
Trita Melampodia, atque arentem juverit Irim,
Galbanaque, & Laſſer grave olens, oleumque ſalubre
Lentiſci, atque oleum haud experti Sulphuris ignem.

His igitur totum oblinere, atque obducere corpus
Ne obſcœnum, ne turpe puta: per talia morbus
Tollitur, & nihil eſſe poteſt obſcœnius ipſo:
Parce tamen capiti, & præcordia mollia vita:
Tum ſuper & vittas aſtringe, & ſtuppea necte
Vellera; dein ſtratis tegmento imponere multo,
Dum ſudes, fœdæque fluant per corpora guttæ.
Hæc tibi bis quinis ſatis eſt iterâſſe diebus:
Durum erit: at, quicquid tulerit res ipſa, ferendum eſt.
Aude animis; tibi certa ſalus ſtans limine in ipſo
Signa dabit: liquefacta mali excrementa videbis
Aſſidue ſputo immundo fluitare per ora,
Et largum ante pedes tabi mirabere flumen:
Ora tamen fœda erodent ulcuſcula: ſed tu
Lacte fove, & cocto Cytini viridiſque Liguſtri:
Tempore non alio generoſi pocula Bacchi
Annuerim ſumenda tibi, purumque Falernum,
Et Chia, & pateris ſpumantia Rhetica largis.
Sed jam age vicinæ victor gratare ſaluti:
Ultima adeſt tibi cura, eadem & placidiſſima, corpus
Abluere,

Abluere, & lustrare artus, ac membra piare
Stœchade, Amaracinisque comis, & Rore marino,
Verbenaque sacra, & bene olentibus Heracleis.

LIBER TERTIUS.

SED jam me nemora alterius felicia mundi,
Externique vocant saltus: longe assonat æquor
Herculeas ultra metas, & littora longe
Applaudunt semota: mihi nunc magna Deorum
Munera, & ignoto devecta ex orbe canenda
Sancta arbos, quæ sola modum requiemque dolori,
Et finem dedit ærumnis. Age diva beatum
Uranie venerare nemus, crinesque revinctam
Fronde nova, juvet in Medica procedere palla
Per Latium, & sanctos populis ostendere ramos:
Et juvet haud unquam nostrorum ætate parentum
Visa prius, nullive unquam memorata referre.
Unde aliquis forsan novitatis imagine mira
Captus, & heroas, & grandia dicere facta

Assuetus,

Aſſuetus, canat auſpiciis majoribus auſas
Oceani intacti tentare pericula puppes:
Nec non & terras varias, & flumina, & urbes,
Et varias memoret gentes, & monſtra reperta:
Dimenſaſque plagas, alioque orientia cœlo
Sydera, & inſignem ſtellis majoribus Arcton:
Nec taceat nova bella, omnemque illata per orbem
Signa novum, & poſitas leges, & nomina noſtra:
Et canat (auditum quod vix venientia credant
Secula) quodcunque Oceani complectitur æquor
Ingens, omne una obitum menſumque carina:
Felix cui tantum dederit Deus; at mihi vires
Arboris unius ſatis eſt, uſumque referre:
Et quo inventa modo fuerit, noſtraſque ſub auras
Advena per tantum pelagi pervenerit æquor.
Oceano in magno, ardenti ſub ſydere Cancri,
Sol ubi ſe nobis media jam nocte recondit,
Hac ignota tenus, tractu jacet inſula longo:
Hiſpanam gens inventrix cognomine dixit:
Auri terra ferax: ſed longe ditior una

Arbore, voce vocant patrii ſermonis Hyacum:
Ipſa teres, ingenſque ingentem vertice ab alto
Diffundit ſemper viridem, ſemperque comantem
Arbuteis ſylvam foliis: Nux parva, ſed acris
Dependet ramis, & plurima frondibus hæret:
Materia indomita eſt; dura & pene æmula ferro
Robora, quæ ſudant reſinam incenſa tenacem:
Diſſectæ color haud ſimplex: in cortice lauri
Exteriore viret levor, pars altera pallet
Buxea: at interior nigro ſuffuſca colore eſt:
Juglandemque, Ebenumque inter: quod ſi inde ruberet,
Jam poterat variis æquare coloribus Irim.
Hanc gens illa colit, ſtudioque educere multo
Nititur: hac late colles campique patentes,
Hac omnis veſtitur ager: Nec ſanctius illis
Eſt quicquam, aut potiore uſu: Quippe omnis in illa
Spes jacet hanc contra peſtem, quæ cœlitus illic
Perpetua eſt: validos abjecto cortice ramos
Multa vi tundunt, aut in ſegmenta minuta
Elimant, puroque ſcobes in fonte reponunt,

Dum bibulas noctemque diemque emaceret humor:
Inde coquunt: nec non illos ea cura fatigat,
Vulcano ne forte furens erumpat aquæ vis,
Et superundantem spumam projectet in ignes:
Spuma quippe linunt, si quicquam e corpore toto
Abscedit, si quicquam ægros depascitur artus.
Dimidia absumpta, superest quodcunque, reponunt,
Divini laticis, quin & segmenta relicta
Rursus, ut ante, coquunt, addentes suave liquens mel:
Scilicet hunc unum mensis accedere potum
Et lex ipsa jubet gentis, mandatque sacerdos.
Servatum at laticem, & decocti pocula primi
Bina die quaque assumunt, quum surgit ab ortu
Lucifer, & sero egreditur quum Vesper Olympo.
Nec prius absistunt potu, quam menstrua cursum
Luna suum, & totum peragrans perfecerit orbem,
Fraternasque iterum convenerit æmula bigas.
Interea cæcis sese penetralibus abdunt,
Quo neque vis venti, non halitus aëris ullus
Insinuet sese, & gelidis afflatibus obsit.

Quid mirandum æque memorem, ſuper omnia victum
Quam tenuem, quam magna ſibi jejunia poſcant?
Quippe ſolet ſatis eſſe, ipſum dum corpus alatur:
Dum ſuperet vita, & tantum ne membra fatiſcant.
Ne tamen ah! ne tanta time, ſacer ilicet hauſtus
Ille modo Ambroſiæ, vires reficitque fovetque,
Inque occulta gerit jejunis pabula membris:
Nectare ab epoto binas, non amplius, horas,
Imponunt ſeſe ſtratis, medicamen ut intro
Large eat, & calido ſudorem e corpore ducat.
Interea vacuas peſtis vaneſcit in auras:
Et (dictu mirum) apparet jam puſtula nulla:
Jamque Nomæ ceſſere omnes, jam fortia liquit
Membra dolor, primoque redit cum flore juventa:
Et jam Luna ſuum remeans nova circuit orbem.
Quis Deus hos illis populis monſtraverit uſus:
Qui demum & nobis caſus, aut fata tulere
Hos ipſos: unde & ſacræ data copia ſylvæ,
Nunc referam. Miſſæ quæſitum abſcondita Nerei
Æquora, in occaſum, Soliſque cubilia, pinus

Littoribus longe patriis, Calpeque relictis
Ibant Oceano in magno, Pontumque ſecabant,
Ignaræque viæ, & longis erroribus actæ:
Quas circum innumeræ properantes gurgite ab omni,
Ignoti nova monſtra maris, Nereïdes udæ
Adnabant, celſas miratæ currere puppes,
Salſa ſuper pictis volitantes æquora velis.
Nox erat, & puro fulgebat ab æthere Luna,
Lumina diffundens tremuli per marmora Ponti,
Magnanimus quum tanta heros ad munera fatis
Delectus, dux errantis per cœrula claſſis;
Luna, ait, O pelagi cui regna hæc humida parent,
Quæ bis ab aurata curvâſti cornua fronte,
Curva bis explêſti, nobis errantibus ex quo
Non ulla apparet tellus, da littora tandem
Aſpicere, & dudum ſperatos tangere portus,
Noctis honos, cœlique decus Latonia virgo.
Audiit orantem Phœbe, delapſaque ab alto
Æthere, ſe in faciem mutat, Nereïa quali
Cymothoë, Clothoque natant, juxtaque carinam

Aſtitit,

Aſtitit, & ſummo pariter nans æquore fatur:
Ne noſtræ dubitate rates, lux craſtina terras
Oſtendet, fidoque dabit ſuccedere portu.
Sed vos littoribus primis ne inſiſtite dudum;
Ultra fata vocant: medio magna inſula Ponto
Eſt Ophyre, huc iter eſt vobis, hic debita ſedes
Imperiique caput: ſimul hæc effata, carinam
Impulit: Illa levi cita diſſecat æquora curſu.
Aſpirant faciles auræ, & jam clarus ab undis
Surgebat Titan, humiles quum ſurgere colles
Umbroſi procul, & propior jam terra videri
Incipit: acclamant nautæ, terramque ſalutant,
Terram exoptatam, tum portu & littore amice
Excepti, diis vota piis in littore ſolvunt:
Quaſſataſque rates, defeſſaque corpora curant.
Inde, ubi quarta dies pelago, crepitanſque vocavit
Vela Notus, remis inſurgitur, altaque rurſum
Corripiunt maria, & læti freta cœrula ſulcant.
Linquitur incerto fluitans Anthylia Ponto,
Atque Hagia, atque alta Ammerie, execrataque tellus

Cannibalum,

Cannibalum, & ripa Gyane nemoroſa virenti.
Protinus innumeræ panduntur turribus altis
Inſulæ Oceano in vaſto, quas inter, opacis
Undantem ſylvis unam, curſuque ſonantem
Fluminis aſpiciunt, magno qui ſpumeus alveo
In mare fulgentes auro ſubvectat arenas.
Hujus in ora placet pronas appellere puppes,
Invitant nemora, & dulces e flumine lymphæ.
Jamque ſolo viridante alacres, ripaque potiti
In primis terram ignotam, Nymphaſque ſalutant
Indigenas, Geniumque loci, teque aurifer Amnis,
Quiſquis in ora maris nitida perlaberis unda.
Tum duram Cererem, & patrii carcheſia Bacchi
Aggere in herboſo expediunt: Dein quærere, ſi qui
Mortales habitent: Pars fulvam fluminis undam
Mirari, mixtamque auro diſquirere arenam.
Forte per umbroſos ſylvarum plurima ramos
Aſſidue volitabat avis, quæ picta nitentes
Cœruleo pennas, roſtro variata rubenti,
Ibat nativo ſecura per avia luco:

Has juvenum manus ut ſylvas videre per altas,
Continuo cava terrificis horrentia bombis
Æra, & flammiferum tormenta imitantia fulmen
Corripiunt, Vulcane tuum, dum Theutonas armas,
Inventum, dum tela Jovis mortalibus affers.
Nec mora, ſignantes certam ſibi quiſque volucrem,
Incluſam, Salicum cineres, Sulfurque, Nitrumque,
Materiam accendunt ſervata in reſte favilla.
Fomite correpto diffuſa repente furit vis
Ignea circumſepta, ſimulque cita obice rupto
Intruſam impellit glandem: Volat illa per auras
Stridula: & exanimes paſſim per prata jacebant
Dejectæ volucres: magno micat ignibus aër
Cum tonitru, quo ſylva omnis, ripæque recurvæ,
Et percuſſa imo ſonuerunt æquora fundo.
Pars avium nemus in denſum conterrita, & altos
Se recipit ſcopulos: Quorum de vertice ſummo
Horrendum una canit (dictu mirabile) & aures
Terrificis implet dictis, ac talibus infit.
Qui Solis violatis aves, ſacraſque volantes,

Hesperii, nunc vos, quæ magnus cantat Apollo,
Accipite, & nostro vobis quæ nunciat ore.
Vos quanquam ignari, longum quæsita, secundis
Tandem parta Ophyræ tetigistis littora ventis:
Sed non ante novas dabitur summittere terras,
Et longa populos in libertate quietos,
Molirique urbes, ritusque ac sacra novare,
Quam vos infandos pelagi terræque labores
Perpessi, diversa hominum post prælia, multi
Mortua in externa tumuletis corpora terra.
Navibus amissis pauci patria arva petetis,
Frustra alii socios quæretis magna remensi
Æquora: Nec nostra deerunt Cyclopes in orbe.
Ipsa inter sese vestras discordia puppes
In rabiem ferrumque trahet: Nec sera manet vos
Illa dies, fœdi ignoto quum corpora morbo
Auxilium sylva miseri poscetis ab ista,
Donec pœniteat scelerum: Nec plura loquuta
Horrendum stridens densis sese abdidit umbris.
Ollis ossa rigor subitus percurrit, & omnis

Palluit, ac gelida fugit formidine ſanguis:
Tum vero ſacras volucres, divoſque precati,
In primis Solem, & ſanctum ſervantia lucum
Numina ſupplicibus venerantur agreſtia votis:
Pacem orant, rurſumque Ophyren, fluviumque ſalutant.
Interea e ſylvis nigrum genus ora comaſque,
Ad naves nova turba virûm concurrit inermis,
Pectora nudi omnes, evincti frondibus omnes
Paciferis: Tanta qui celſas mole carinas
Mirati, veſteſque virûm, fulgentiaque arma,
Vix ſatis expleri poſſunt: & ab æthere miſſi
Sive homines, ſive heroës ſint, ſive Deorum
Numina, adorantûm ritu, precibuſque ſalutant:
Ante alios ipſum Regem, cui munera læta,
E ripis collectum aurum, & Cerealia dona,
Et patrios fructus, & mella liquentia portant;
Veſtibus ipſi etiam noſtris, & munere multo
Donati, exceptique mero nova gaudia miſcent.
Non aliter, quam ſi menſis, dapibuſque Deorum
Mortalis quiſquam adſcitus, felixque futurus

Hauriat

Hauriat æternum, cœleſtia pocula, nectar.
Ergo, ubi amicitiæ ſecuros fœdere utrinque
Firmavere animos, habita & commercia gentis,
Ipſi inter ſeſe reges in littore læti
Complexu jungunt dextras, & fœdera firmant:
Alter goſſipio tenui pectuſque femurque
Præcinctus, viridi limbum pingente Smaragdo,
Ora niger: Jaculo armatur cui dextera acuto,
Squamoſi ſpolium ſuſtentat læva Draconis.
Alter at intexto lænam circundatus auro,
Quam ſubter rutila arma micant, capiti ærea caſſis
Inſidet, & pictæ volitant in vertice criſtæ:
Fulgenti ex auro torques cui candida colla
Cingunt, atque enſis lateri dependet Iberus:
Et jam commixti populi, hoſpitioque recepti,
Hi tectis domibuſque, altis in navibus illi,
Lætitia ludiſque dies per pocula ducunt.
Forte loco lux feſta aderat, Solique parabant
Ultori facere umbroſo ſacra annua luco.
Heſperiæque, Ophyræque manus convenerat omnis,

Hic convalle cava, ripæ viridantis in herba,
Selectorum ingens numerus, matreſque virique
Confuſi, plebs atque patres, puerique ſeneſque
Aſtabant, animis triſtes, & corpora fœdi,
Squallentes cruſtis omnes, taboque fluentes:
Quos circumfuſos albenti in veſte ſacerdos
Pura luſtrat aqua, & ramo frondentis Hyaci.
Tum niveum ante aras cædit de more juvencum,
Et juxta poſitum paſtorem ſanguine cæſi
Reſpergit, pateraque rigat: Solique potenti
Ad numeros Pæana canit: Nec cætera turba
Non ſequitur, mactantque ſues, mactantque bidentes,
Viſceribuſque veru toſtis epulantur in herba.
Obſtupuit gens Europæ rituſque ſacrorum,
Contagemque alio non uſquam tempore viſam.
At Dux multa animo tacitus ſecum ipſe volutans,
Hic erat ille, inquit, morbus, (Dii avertite caſum)
Ignotum interpres Phœbi quem dira canebat:
Tum regem indigenam, (ut ſermo fandique facultas
Jam communis erat) cui ſint ſolennia Divûm,

Scitatur: Quid tanta aſtet convalle ſub alta
Languentum miſeranda manus? Quid paſtor ad aras
Sacra inter, cæſi reſperſus ſanguine Tauri?
Quem contra, Heſperiæ O heros fortiſſime pubis,
Rex ait, hi gentis ritus, hæc ſacra quotannis
Ultori de more Deo celebramus: Origo
Antiqua eſt, vetereſque patrum fecere parentes.
Quod ſi externorum mores, hominumque labores
Audiviſſe juvat, primæva ab origine cauſam
Sacrorum, & peſtis miſeræ primordia pandam.
Forſitan Atlantis veſtras pervenit ad aures
Nomen, & ex illo generis longo ordine ducti.
Hac & nos, longa ſerie, de ſtripe profecti
Dicimur, heu quondam felix & chara Deûm gens,
Dum cœlum colere, & ſuperis accepta referre
Majores ſuevere boni: Sed, numina poſtquam
Contemni cœptum eſt luxu faſtuque nepotum,
Ex illo quæ ſint miſeros, quantæque ſecutæ
Ærumnæ, vix fando unquam comprendere poſſem.
Inſula tum priſci Regis de nomine dicta

Ingenti

Ingenti terræ concuſſa Atlantia motu
Corruit, abſorpta oceano: Quem mille carinis
Sulcavit toties, terræ regina mariſque,
Ex illo & pecudes, & grandia quadrupedantum
Corpora non ullis unquam reparata diebus
Æternum periere: Externaque victima ſacris
Cæditur, externus noſtras cruor imbuit aras.
Tum quoque & hæc infanda lues, quam noſtra videtis
Corpora depaſci, quam nulli aut denique pauci
Vitamus, Divûm offenſis, & Apollinis ira
De cœlo demiſſa omnes graſſatur in urbes.
Unde hæc ſacra nova primum ſolennia ritu
Inſtituêre patres, quorum hæc perhibetur origo.
Syphilus (ut fama eſt) ipſa hæc ad flumina paſtor
Mille boves, niveas mille hæc per pabula Regi
Alcithoo paſcebat oves: Et forte ſub ipſum
Solſtitium urebat ſitientes Sirius agros:
Urebat nemora: Et nullas paſtoribus umbras
Præbebant ſylvæ: Nullum dabat aura levamen.
Ille gregem miſeratus, & acri concitus æſtu,

Sublimem

Sublimem in Solem vultus & lumina tollens,
Nam quid Sol te, inquit, rerum patremque Deumque
Dicimus, & ſacras vulgus rude ponimus aras,
Mactatoque bove, & pingui veneramur acerra,
Si noſtri nec cura tibi eſt, nec regia tangunt
Armenta? an potius ſuperos vos arbitrer uri
Invidia? mihi mille nivis candore Juvencæ,
Mille mihi paſcuntur Oves: Vix eſt tibi Taurus
Unus, vix Aries cœlo (ſi vera feruntur)
Unus, & armenti cuſtos Canis arida tanti.
Demens quin potius Regi divina faceſſo?
Cui tot agri, tot ſunt populi, cui lata miniſtrant
Æquora, & eſt Superis, ac Sole potentia major:
Ille dabit facileſque auras, friguſque virentum
Dulce feret nemorum armentis, æſtumque levabit.
Sic fatus, mora nulla, ſacras in montibus aras
Inſtituit Regi Alcithoo, & divina faceſſit.
Hoc manus agreſtum, hoc paſtorum cætera turba
Exequitur: Dant thura focis incenſa, litantque
Sanguine taurorum, & fumantia viſcera torrent.

Quæ

Quæ poſtquam Rex, in ſolio dum forte ſederet
Subjectos inter populos, turbamque frequentem,
Agnovit, Divûm exhibito gaviſus honore,
Non ullum tellure coli, ſe vindice, numen
Imperat, eſſe nihil terra ſe majus in ipſa:
Cœlo habitare Deos, nec eorum hoc eſſe, quod infra eſt.
Viderat hæc, qui cuncta videt, qui ſingula luſtrat,
Sol pater, atque animo ſecum indignatus, iniquos
Intorſit radios, & lumine fulſit acerbo:
Aſpectu quo Terra parens, correptaque ponti
Æquora, quo tactus viro ſubcanduit aër.
Protinus illuvies terris ignota profanis
Exoritur; primus Regi qui ſanguine fuſo
Inſtituit divina, ſacraſque in montibus aras,
Syphilus, oſtendit turpes per corpus Achores.
Inſomnes primus noctes convulſaque membra
Senſit, & a primo traxit cognomina morbus,
Syphilidemque ab eo labem dixere coloni.
Et mala jam vulgo cunctas diffuſa per urbes
Peſtis erat, Regi nec ſæva pepercerat ipſi:

Itur

Itur ad Ammericen ſylva in Cartheſide Nympham,
Cultricem nemorum Ammericen, quæ maxima luco
Interpres Divûm reſponſa canebat ab alto:
Scitantur, quæ cauſa mali, quæ cura ſuperſit.
Illa refert: Spreti vos O! vos numina Solis
Exercent: Nulli fas eſt ſe æquare Deorum
Mortalem: Date thura Deo, & ſua ducite ſacra,
Et numen placate, iras non proferet ultra
Quam tulit, æterna eſt, nec jam revocabilis unquam
Peſtis erit: Quicunque ſolo naſcetur in iſto,
Sentiet, ille lacus Stygios, fatumque ſeverum
Juravit; ſed enim, ſi jam medicamina certa
Expetitis, niveam magnæ mactate juvencam
Junoni, magnæ nigrantem occidite vaccam
Telluri: Illa dabit felicia ſemina ab alto:
Hæc viridem educet felici e ſemine ſylvam:
Unde ſalus. Simul obticuit, ſpecus intus, & omne
Excuſſum nemus, & circum ſtetit horror ubique.
Illi obeunt mandata: Sua ipſi altaria Soli
Inſtituunt: Niveam Juno tibi magna juvencam;

K Nigrantem

Nigrantem Tellus mactant tibi maxima vaccam.
Mira edam, (at Divos juro, & monumenta parentum)
Hæc ſacra, quam nemore hoc toto vos cernitis, arbor,
Ante ſolo nunquam fuerat quæ cognita in iſto,
Protinus e terra virides emittere frondes
Incipit, & magna campis pubeſcere ſylva.
Annua confeſtim Soli facienda ſacerdos
Ultori nova ſacra canit: Deducitur ipſe,
Sorte data, qui pro cunctis cadat unus ad aram,
Syphilus: Et jam farre ſacro, vittiſque paratis
Purpureo ſtabat tincturus ſanguine cultros:
Tutatrix vetuit Juno, & jam mitis Apollo,
Qui meliorem animam miſeri pro morte juvencum
Suppoſuere, feroque ſolum lavere cruore.
Ergo ejus facti æternum ut monumenta manerent,
Hunc morem antiqui primum ſtatuere quotannis
Sacrorum, ille tuum teſtatur Syphile crimen,
Victima vana, ſacras deductus paſtor ad aras:
Illa omnis, quam cernis, inops miſerandaque turba
Tacta Deo eſt, veterumque luit commiſſa parentum.

Cui

Cui votis precibusque piis numerisque sacerdos
Conciliat vates Divos, & Apollinis iras.
Lustrati ingentes ramos, & robora sanctæ
Arboris advectant tectis: Libamine cujus
Vi mira infandæ labis contagia pellunt.
Talibus, atque aliis tempus per multa trahebant
Diversis populi commisti e partibus orbis.
Interea, Europæ fuerant quæ ad cara remissæ
Littora, jam rursus puppes freta lata remensæ
Mira ferunt: Late (proh fata occulta Deorum)
Contagem Europæ cœlo crebrescere eandem,
Attonitasque urbes nullis agitare medelis.
Quinetiam gravior naves it rumor in omnes,
Illo eodem classem morbo, juvenumque teneri
Haud numerum exiguum, & totis tabescere membris.
Ergo haud immemores, diras cecinisse volucres
Affore, quum sylva auxilium poscatur ab illa,
Continuo faciles Nymphas, Solemque precati,
Intacti nemoris ramos, & robora ab alto
Convectare parant luco, medicataque sumunt

Pocula, pro ritu gentis: Quo munere tandem
Contagem pepulere feram. Quin dona Deorum,
Haud patriæ obliti, & felicem ad littora ſylvam
Noſtra jubent ferri, cœlo ſi forſitan iſto
Aſſimilem pellant labem: Nec fata ſecundos
Ipſa negant Zephyros, faciliſque aſpirat Apollo.
Munera vos Divûm primi accepiſtis Iberi,
Præſens mirati auxilium: Nunc cognita Gallis,
Germaniſque, Scythiſque, orbe & gaviſa Latino
Jam nunc Europam vecta eſt Huyacus in omnem.
Salve magna Deûm manibus ſata, ſemine ſacro,
Pulchra comis, ſpectata novis virtutibus arbos:
Spes hominum, externi decus, & nova gloria mundi:
Fortunata nimis, natam ſi numina tantum
Orbe ſub hoc, homines inter gentemque Deorum,
Perpetua ſacram voluiſſent creſcere ſylva.
Ipſa tamen, ſi qua noſtro te carmine Muſæ
Ferre per ora virûm poterunt, hac tu quoque parte
Noſceris, cœloque etiam cantabere noſtro.
Si non te Bactra, & tellus extrema ſub Arcto,

Non

Non Meroë, Libyciſque Ammon combuſtus arenis,
At Latium, at viridis Benaci ad flumina ripa
Audiet, & molles Atheſi labente receſſus:
Et ſat erit, ſi te Tiberini ad fluminis undam
Interdum leget, & referet tua nomina Bembus.

F I N I S.

